

5. Козак С. В. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции будущих специалистов морского флота: Дис. ... канд. пед. наук. — Одеса, 2001. — 224 с.
6. Клименко Е. В. Формирование иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих финансистов: Дис. ... канд. пед. наук. — Калуга, 2004. — 200 с.
7. Мильруд Р. П., Максимова И. Р. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе. — 2000. — № 4. — С. 9–15.
8. Павлова Н. Ю. Формирование коммуникативной компетентности у студентов экономического вуза в процессе изучения иностранного языка: Дис. ... канд. пед. наук. — Хабаровск, 2005. — 198 с.
9. Прохоров Е. П. Введение в теорию журналистики: Учебник. — М.: Аспект Пресс, 2003. — 367 с.
10. Шаповал Ю. Г. Феномен журналистики: проблеми теорії. — Рівне: Реса, 2005. — 248 с.
11. Яцимирська М. Г. Культура мови журналіста як показник його інтелекту // Українська журналістика і національне відродження: Зб. наук. праць. — К.: НМК ВО, 1992. — 100 с.
12. Bachman L. Fundamental considerations in language testing. — Oxford, 1990.
13. Brown H.D. Principles of Language Learning and Teaching. Third edition. — Englewood Cliffs, №1: Prentice. — Hall Regents, 1994. — Chapters 4–7.
14. Hymes D.H. On communicative competence. Philadelphia: University of Pennsylvania, 1971.

Наталія ЛОГУТІНА

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

У статті проаналізовано специфічні особливості фахової підготовки менеджера зовнішньоекономічної діяльності, викладено результати вивчення стану професійної освіти у вищих навчальних закладах економічного профілю, розглянуто психолого-педагогічні та соціальні аспекти іншомовної підготовки фахівців сфери менеджменту.

Входження України в Європейську співдружність вимагає адаптації української національної економіки до нових умов господарювання, нових економічних відносин, розширення міжнародних зв'язків у різних галузях. Вихід країни на передові рубежі прогресу людської цивілізації залежатиме від того, наскільки швидко та успішно державна система вищої освіти зможе підготувати фахівців нової формації — економістів, менеджерів, які будуть спроможні творчо мислити, орієнтуватися та пристосовуватися до швидких змін у сучасних ринкових відносинах, застосовувати інформаційні технології.

На сучасному етапі пошук шляхів удосконалення професійної підготовки в галузі економічної освіти, їх практичне використання в середовищі, що швидко змінюється, є головною умовою забезпечення потреби України у висококваліфікованих фахівцях — економістах, менеджерах, які будуть здатні до професійно спрямованого спілкування із зарубіжними колегами у сфері економічної діяльності. Таке соціальне замовлення знаходить пряме відображення у програмних вимогах щодо володіння іноземною мовою студентів вищого закладу освіти немовного профілю, що передбачає досягнення такого рівня розвитку іншомовних навичок та вмінь, який дозволив би здійснювати безпосереднє спілкування із зарубіжними партнерами у професійній діяльності в усній і в письмовій формі [11].

Сфера освіти найбільшою мірою визначає рівень розвитку суспільства та стає загальнонаціональним пріоритетом в більшості країн світу. Тому Національна Доктрина розвитку освіти в Україні ключовим завданням ставить модернізацію освіти відповідно до вимог української державності XXI століття, національного розвитку і національної безпеки, поступовий перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційного, гуманістичного типу. Цей перехід є необхідним наслідком глибинних процесів, зумовлених суспільними змінами — переходом від індустріального до інформаційного суспільства [8].

Мета статті — проаналізувати особливості фахової підготовки менеджера зовнішньоекономічної діяльності, розглянути психолого-педагогічні та соціальні аспекти іншомовної підготовки фахівців сфери менеджменту.

Радикальні зміни, що здійснюються в національній системі вищої освіти в Україні, які були започатковані процесом інтеграції країни у європейський простір вищої освіти, зумовили

розробку нової типової програми викладання англійської мови для професійного спілкування. На основі принципів інтернаціоналізму, демократії, рівноправності та інновацій ця програма покликана сприяти мобільності студентів та їхній конкурентоздатності на ринку праці, посилити привабливість вищої освіти в Україні шляхом надання прозорої та гнучкої системи викладання та вивчення мов [12, viii]. Цілі та завдання програми сумісні з тими, що викладені у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти (ЗЕР), та з визначеними в Українських кваліфікаційних стандартах, а саме необхідність подальшої інтенсифікації процесів вивчення мов в інтересах зростання мобільності, більш ефективного міжнародного спілкування [4].

Сучасний зміст освіти — багатокомпонентний. Він включає в себе не лише знання, але й способи практичної діяльності, творчий підхід, ціннісні орієнтації особистості. Зберігаючи досягнення у фундаментальності вищої професійної освіти, виникає необхідність переорієнтувати навчальний процес на формування у студентів бажання і вміння самостійно оволодівати знаннями з різних джерел інформації. Тому важливим є застосування особистісно зорієнтованих педагогічних технологій. Їх ознаками є навчання та виховання особистості з максимально можливим використанням індивідуалізації (врахування в процесі навчання індивідуальних особливостей студентів у всіх його формах і методах).

Водночас згідно з перспективами розвитку економіки і соціальної сфери зростає потреба у підготовці кваліфікованих спеціалістів з нових напрямів інтегрованих професій — менеджерів зовнішньоекономічної діяльності.

Поняття “менеджмент зовнішньоекономічної діяльності” (ЗЕД) для вітчизняної науки порівняно нове, складне та багатогранне, хоча у світовій практиці менеджмент як практична діяльність, наука і навчальна дисципліна існує більше 100 років. За цей час він набув широкого розповсюдження, особливо у країнах з розвинутою економікою.

Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності, міжнародний менеджмент виникли дещо пізніше, приблизно у 60-х роках, під впливом бурхливого розвитку міжнародної і комерційної діяльності, поглиблення міжнародного розподілу праці, розвитку міжнародної економічної інтеграції.

В Україні можливість використання менеджменту, у тому числі у зовнішній сфері, з’явилася у роки перебудови, в період переходу до ринкової економіки, з початком економічної реформи, у 1987 році. Одним з центральних напрямків цієї реформи було надання підприємствам права безпосереднього виходу на зовнішній ринок і стимулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності на рівні господарських суб’єктів [9].

Це був період прийняття ряду важливих законодавчих актів, зокрема Законів України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, “Про режим іноземного інвестування” [5, 6] За ці роки значно збільшилася кількість суб’єктів, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, зріс обсяг зовнішньоторгового обігу, розширилася географія зовнішньоекономічних зв’язків. Тому особливої уваги вимагає підготовка фахівців для сфери зовнішньоекономічної діяльності.

У результаті проведення економічних реформ поняття “зовнішньоекономічна діяльність” (ЗЕД) набуло більш широкого змісту та висвітлює зовнішньоекономічну діяльність на рівні виробничих структур (фірм, організацій, підприємств, об’єднань і т.п.).

Разом з тим, аналіз економічних праць Н. Гофман, Г. Дроздової, Г. Маховікової, В. Покровської з цього питання дав можливість визначити зовнішньоекономічну діяльність як сукупність організаційно-економічних функцій підприємства, пов’язаних з його виходом на зовнішній ринок та участю в зовнішньоекономічних операціях, що являє собою таку частину його діяльності, котра здійснюється на іншому, міжнародному рівні [2; 3; 9].

Розглянувши поняття “зовнішньоекономічна діяльність”, можна дати визначення терміну “менеджмент зовнішньоекономічної діяльності”. У найзагальнішому вигляді воно являє собою управління виробничо-господарською і комерційною діяльністю підприємства, пов’язаною з його виходом на зовнішній ринок, у зовнішнє міжнародне середовище з метою більш повного використання зовнішніх (міжнародних) факторів економічного зростання.

Роль зовнішньоекономічної діяльності як зовнішнього фактора економічного росту в сучасних умовах постійно зростає. Низка спеціалістів в економічній галузі (Н. Гофман, Г. Дроздова, Г. Маховікова, В. Покровська та багато інших) стверджують, що зовнішньоекономічна діяльність — поняття багатогранне, тому що включає в себе такі види

діяльності, як зовнішню торгівлю, міжнародне виробниче кооперування, міжнародне науково-технічне співробітництво, валютні фінансові та кредитні операції [2; 3; 9].

На цьому етапі зовнішньоекономічної діяльності надається ще більшого значення. Вона розглядається не тільки як складова частина господарської діяльності підприємства, але й як важливий фактор економічного росту, створення передумов для більш інтенсивного розвитку інтеграційних процесів.

Сучасна система підготовки студентів-менеджерів у вищих закладах освіти України базується на галузевих стандартах вищої освіти Міністерства освіти і науки України (ГСВО — галузевий стандарт вищої освіти). Саме вони визначають освітньо-кваліфікаційні характеристики випускників відповідних напрямів підготовки (ОКХ — освітня кваліфікаційна характеристика).

Повний обсяг умінь (згідно з ГСВО), яким необхідно оволодіти майбутньому менеджеру зовнішньоекономічної діяльності під час навчання у вищому навчальному закладі, поділено на п'ять компонентів професійних якостей: планово-змістові, організаційні, мотиваційні, контролюючі, координаційні. Вони включають такі вміння:

1. Планово-змістові: аналізувати ринкову ситуацію, стан та динаміку попиту, розробляти проекти бізнес-планів, планувати розвиток організації та її конкурентоспроможність, планувати ресурси (матеріальні, фінансові, трудові), розробляти тактичні та оперативні плани поточної діяльності, користуватися офісною технікою та засобами Всесвітньої Мережі Інтернет.

2. Організаційні вміння: поєднувати усі види ресурсів, організовувати колективну працю для досягнення мети діяльності організації, обирати та здійснювати раціональні форми організації управління, забезпечувати достатній рівень якості та конкурентоспроможності продукції, посилювати міжнародні зв'язки, брати участь у зовнішньоекономічній діяльності, працювати з кадрами, формувати колектив і керувати ним, підтримувати організаційну культуру.

3. Мотиваційні вміння: використовувати ефективні системи мотивації формування та оплати праці, реалізовувати управлінські рішення, розподіляти повноваження, підтримувати сприятливий соціально-психологічний клімат у колективі, впливати на підлеглих.

4. Контролюючі вміння: оперативно контролювати забезпеченість ресурсами, дотримуватись технологій, контролювати розрахунки з постачальниками та споживачами, контролювати виконання рішень і підтримувати дисципліну, готувати звіти про діяльність, контролювати охорону праці та техніку безпеки.

5. Координаційні вміння: встановлювати та підтримувати взаємовідносини із зовнішнім середовищем, вести діловодство, регулювати поведінку персоналу в процесі діяльності підприємства [10].

Не зменшуючи значення засвоєння майбутніми фахівцями перерахованих функціональних умінь, сучасна вища освіта ставить за мету:

- удосконалення методології формування інтелектуальної культури, навичок самоорганізації мислення, змістових комунікацій;

- значне підвищення якості загальної економічної освіти, орієнтованої на ефективну економічну поведінку (оцінювання цінних паперів, послуги банків та їх надійність, права акціонерів), елементарні ділові навички (права споживачів, договірні відносини, ділове спілкування, менеджмент);

- підвищення рівня професійної економічної підготовки студентів до світового рівня;

- знайомство студентів з основами підприємницької діяльності, враховуючи специфіку культурно-історичних реалій українського менталітету [7].

Але оволодіння економічною спеціальністю на професійному рівні неможливе без іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей і є одним із найважливіших компонентів вищої освіти, який у наш час реалізується в рамках дисципліни „Іноземна мова за професійним спрямуванням”.

Змістовий аналіз особливостей майбутньої професійної діяльності менеджера засвідчив, що відродження й розбудова економічної освіти України спричинилися до визначення важливих й актуальних завдань, спрямованих на вдосконалення професійної підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності. Під професійним навчанням потрібно розуміти підготовку студентів до оволодіння ними системою знань, умінь і навичок,

необхідних для виконання певного виду трудової діяльності. З цих позицій особливого значення набувають проблеми теорії й практики професійного іншомовного спілкування.

Аналіз наукових праць (Н.Бориско, В.Борщовецької, Т.Ваколук, Ю.Гапона, Г.Китайгородської, Л.Морської, Г.Перфилової, В.Стасюк, О.Тарно-польського Ф.Фоломкіної та ін.), присвячених навчанню іноземних мов у вищих навчальних закладах немовного профілю, вивчення практичного досвіду в цій сфері дозволили уточнити зміст понять “ділове спілкування” і “професійне спілкування”, конкретизувати на такій основі сучасний зміст навчальної дисципліни “Іноземна мова за професійним спрямуванням”.

Мова професійного спілкування розглядається як лінгвістично організована система мовлення, що використовується представниками певної галузі для спілкування в ситуаціях, котрі безпосередньо пов’язані з винятково професійними (навчально-, науково-виробничими, виробничими, науковими) аспектами трудової діяльності.

Мова для ділового спілкування — це лінгвістично організована система мовлення, що використовується фахівцями різних галузей для спілкування у ситуаціях, котрі безпосередньо чи опосередковано, через соціально-побутові стосунки пов’язані з діловою (організаційною, фінансовою, комерційною) активністю, зумовленою потребами професійної діяльності.

Дослідницька увага вчених до визначення структури й функцій професійного іншомовного спілкування не дає можливості стверджувати достатньо повне вивчення досліджуваної проблеми.

Як стверджують самі автори, запропоновані визначення, звичайно, не претендують на вичерпний характер, оскільки поняття, що розкриваються в них, потребують серйозного теоретичного дослідження фахівців у галузях стилістики й лінгводидактики. Однак уже навіть таке узагальнене розмежування цих понять дозволяє стверджувати, що ділова іноземна мова не може розглядатися як окрема навчальна дисципліна, вона є лише необхідним комунікативно значущим компонентом дисципліни “Іноземна мова за професійним спрямуванням”.

Сформульовані визначення узгоджуються із запропонованою в Загальноєвропейських Рекомендаціях структурою поняття “Англійська мова для спеціальних цілей” (“English for Special Purposes”) і припускають адекватну (професійно спрямовану) реалізацію дисципліни “Іноземна мова за професійним спрямуванням” у всіх прийнятих в Україні сферах іншомовної підготовки студентів: у сфері технічних спеціальностей, у сфері бізнесу й економіки, у соціальній та інших сферах, а також є продуктивними у процесі конкретизації факторів, які визначають зміст професійно орієнтованого навчання іноземної мови. До таких факторів належать:

1) сфери професійно орієнтованого спілкування (власне виробнича, виробничо-комерційна, науково-виробнича, власне наукова, а також професійно детерміновані — соціально-політична, соціально-культурна і побутова сфери спілкування фахівця);

2) ситуації і теми професійно орієнтованого спілкування [1, 46].

На основі аналізу педагогічної, методичної, лінгвістичної літератури в структурі професійного іншомовного спілкування майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності ми виділили такі її компоненти:

– когнітивний — знання норм сучасної іноземної мови (лексичних, граматичних тощо), фахової термінології;

– комунікативно-операційний — уміння використовувати мовні засоби відповідно до мети, умов, ситуації спілкування, володіння базовими професійно мовленнєвими уміннями, зумовленими потребами зовнішньоекономічної діяльності;

– комунікативно-експресивний — володіння екстралінгвістичними засобами спілкування (темп мовлення, інтонація).

Ураховуючи багатогранність діяльності менеджера зовнішньоекономічної діяльності й узявши за основу типологічний критерій “мета професійного іншомовного спілкування”, ми визначили три функції професійного іншомовного спілкування фахівця цього профілю:

– інформаційну (обмін, передача і прийом інформації у формах повідомлень думок, поглядів, задумів, рішень учасників ділового спілкування, набуття індивідуального соціального досвіду у процесі спілкування);

– організаційну (засвоєння норм соціально-типової поведінки, здійснення управління колективом, взаємне орієнтування й узгодження дій під час організації спільної діяльності);

– експресивну (виявлення змісту взаємодії, взаємопізнання і взаєморозуміння партнерами один одного, зміна поведінки, особистісних мовленнєвих якостей партнера, його намірів, установок, дій, здійснення впливу на аудиторію, створення психологічного фону взаємодії через породження емоційних переживань і станів).

Таким чином, проведений аналіз специфічних особливостей фахової підготовки менеджерів зовнішньоекономічної діяльності, загальної структури іншомовної професійної комунікації та її основних функцій дозволяє стверджувати, що за сучасних соціально-економічних умов професійному іншомовному спілкуванню відведено особливу роль, сутність якої полягає у формуванні належної, комунікативно вмотивованої готовності до іншомовного професійно значущого спілкування. Тільки за умови сформованості означеної якості майбутнього менеджера його професійна діяльність стає можливою, а головне — продуктивною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гапон Ю.А. Специфіка дисципліни і фактори, що визначають зміст навчання іноземної мови професійної спрямованості // Наук.-пр. конференція “Лінгвометодичні концепції викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах України”: Збірник статей. — Київ, 2003. — С. 40–49.
2. Гофман Н.Ф., Маховикова Г.А. Основы внешнеэкономической деятельности. — СПб: Питер, 2001. — 208 с.
3. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: Навчальний посібник. — ЦУЛ, 2002. — 172 с.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти і вивчення, викладання, оцінювання / Рада з питань співпраці в галузі культури, Комітет з освіти, Відділ сучасних мов, Страсбург. — Київ, Ленвіт. 2003. — 262 с.
5. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність”. — Зовнішньоекономічна діяльність. Збірник систематизованого законодавства. Газета української бухгалтерії. — № 43/1 — 2 (510), 2002. — 21 жов. — С. 8–29.
6. Закон України “Про режим іноземного інвестування”. — Зовнішньоекономічна діяльність. Збірник систематизованого законодавства. Газета української бухгалтерії. — № 43/1 — 2 (510), 21 жов. 2002. — С. 54–58.
7. Кремень В. Модернізація системи освіти як важливий чинник інноваційного розвитку держави: Доповідь на науково-практичній конференції „Утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України” // Освіта України. — 2003. — 13 трав. (№ 34). — С. 2.
8. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті // Освіта України. — 2001. — № 29. — С. 4–6.
9. Покровская В.В. Международные коммерческие операции и их регламентация. — М.: ИНФРА, 1996. — 336 с.
10. Стасюк В.Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі „школа — вищий заклад освіти”: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. — Одеса. — 2003. — 291 с.
11. Типовая программа по иностранному языку для неязыковых специальностей высших учебных заведений (сост. Фоломкина С.К., Штульман Э.А., Перфилова Г.В. и др.) — М.: Высшая школа. 1990. — 26 с.
12. English for Specific Purposes (ESP) National Curriculum for Universities. — Kyiv, 2005. — 108 p.

Тетяна БУЧИНСЬКА

АКТУАЛІЗАЦІЯ ТРЕНІНГОВОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА

У статті висвітлено актуальність впровадження інноваційних тренінгових технологій у процесі професійної підготовки майбутніх спеціалістів, визначено основні відмінності між традиційними та активними формами і методами навчання, розкрито психолого-педагогічні характеристики тренінгу.

Сучасний етап розвитку суспільства з характерною інтенсивністю та динамізмом соціально-економічних змін пропонує замінити традиційні навчальні парадигми на користь інноваційних педагогічних технологій, які орієнтуються на рівень загальнонародської культури, на суб'єктність та індивідуально-творчі способи організації навчально-виховної діяльності. Актуальність інновацій зумовлена проблемами та інтересами як учасників інноваційного